

PRVO OPAZOVANJE RDEČEVRATE GOSI *Branta ruficollis* v SLOVENIJI

First observation of the Red-breasted Goose *Branta ruficollis* in Slovenia

DEJAN BORDJAN

Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111,
SI-1000 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: dejan.bordjan@gmail.com

Rdečevrata gos je ena izmed štirih vrst iz rodu *Branta* (črnobeke gosi), ki se redno pojavljajo na območju zahodnega Palearktika. Gnezdi v tundri in odprtih delih gozdne tundre v Sibiriji, prezimuje pa v JV Evropi. Zanj je značilna skupinska selitev, pri kateri se celotna populacija z območja gnezdenja v ozki fronti preseli proti prezimovališčem. Posamezni osebki se med selitvijo priključijo drugim vrstam gosi in se skupaj z njimi zadržijo na njihovih prezimovališčih tudi daleč stran od svojih tradicionalnih območij (CRAMP 1998). Rdečevrata gos se na prezimovališčih zadržuje v stepski pokrajini, kjer se prehranjuje zlasti na pašnikih in njivah v bližini plitvih vodnih teles (CRAMP 1998, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2010). V 60-ih letih prejšnjega stoletja je prišlo do premika območja prezimovanja vrste. V prvi polovici 20. stoletja je prezimovala na območju Kaspijskega morja v Azerbajdžanu ter v Iraku, od sredine stoletja naprej pa večji del populacije prezimuje na obalah Črnega morja. Premik območja prezimovanja rdečevrate gosi se časovno ujema z velikim upadom populacije, ki se je v tem obdobju zmanjšala za polovico (DERELIEV 2006). Danes na območju Črnega morja prezimuje več kot 95% celotne svetovne populacije, večina na nekaj najpomembnejših mokriščih v Bolgariji in Romuniji (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004 & 2010). V zadnjih nekaj desetletjih je bilo opaziti izrazito nihanje številčnosti, pri čemer ni jasno, ali gre za naravna populacijska nihanja (DERELIEV 2006, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2010). Zaradi tega in njene dokaj majhne populacije je rdečevrata gos uvrščena med globalno ogrožene vrste, v kategorijo EN (ogrožena vrsta) (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2010).

V nam bližnjih državah rdečevrata gos vsaj občasno prezimuje na Madžarskem (do 40 osebkov), Hrvaškem (največ 16 osebkov leta 2002) in Slovaškem (do 5 osebkov) (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004). V sosednji Avstriji so bila vsa opazovanja, z izjemo dveh, na območju Nežiderskega jezera (Gradiščansko, vzhodna

Avstrija) (RANNER & KHIL 2008, <http://www.club300.at>). V Avstriji je bilo med letoma 1924 in 1967 osem opazovanj (BAUER & GLUTZ VON BLOTZHEIM 1968) in domnevno je bila vrsta redka vse do konca 80-ih let (E. ALBEGGER osebno). Nato je bilo med letoma 1980 in 1990 zabeleženih sedem, med letoma 1991 in 1998 pa devet opazovanj. V tem obdobju so se manjše skupine in posamezni osebki na območju Nežiderskega jezera občasno zadrževali dalj časa, vendar prezimovanje ni bilo zabeleženo (RANNER *et al.* 1995, LABER & RANNER 1997, RANNER 1999). Po letu 1998 se na tem območju pojavlja redno v različno velikem številu. Prezimovanje je bilo zabeleženo v zimi 2007/2008, marca leta 2008 pa tudi do zdaj največje število (38 osebkov, <http://www.club300.at>). Od leta 1999 avstrijska komisija za redkosti opazovanj z območja Nežiderskega jezera ne obravnava več (RANNER 1999). V Italiji je bilo do leta 2004 13 opazovanj, od tega pet v sosednji Furlaniji-Juljski krajini (GUZZON *et al.* 2005). Na Madžarskem se rdečevrata gos na selitvi pogosto pojavlja, število prezimujočih osebkov se je v obdobju 1990–2000 povečalo za 50–79% (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004). Večina opazovanj sicer izvira iz območij vzhodno od Budimpešte. Več opazovanj na leto zabeležijo tudi na madžarskem delu Nežiderskega jezera ter na Blatnem jezeru. Nam najbližje opazovanje je iz okolice naselja Zalaszentmihály (Zala, zahodna Madžarska), slabih 40 km od slovenske meje (<http://www.birding.hu>). Na Hrvaškem je bila med letoma 1929 in 1954 zabeležena osemkrat, večinoma na območju Primorja in Dalmacije (KRALJ 1997, LUKAČ 2007). Po letu 1999 je bila v velikih jatah drugih vrst gosi večkrat opazovana v vzhodni Slavoniji (J. KRALJ osebno). Čeprav večina opazovanj iz okoliških držav najverjetneje vključuje prosto živeče ptice, so bili večkrat zabeleženi tudi osebki, ki so zanesljivo izvirali iz ujetništva (npr. RANNER *et al.* 1995, LABER & RANNER 1997, RANNER 1999, PETUTSCHNIG & MALLE 2009).

V Slovenijo črnobeke gosi zaidejo bistveno redkeje in v manjšem številu kot gosi iz rodu *Anser*. Do opisanega opazovanja so bile pri nas zabeležene tri vrste, nobena pa med letoma 1950 in 2001 ni bila opazovana več kot trikrat (BOŽIČ 2001).

Dne 2.11.2008 pozno popoldan smo Vesna Trup, Luka Božič in avtor na Ptujskem jezeru (UTM WM63, SV Slovenija) šteli galebe, ki tukaj prenočujejo. Med štetjem smo na najširšem delu jezera, nasproti Zabovcev, ob 16.40 h zaslišali neznano oglašanje, ki je prihajalo iz smeri vodne površine. Nekoliko je bilo podobno oglašanju sive gosi *A. anser*, vendar je bilo bistveno višje in ptica se je oglašala s krajšimi presledki. Med štetjem jat galebov, ki so v neenakomernih časovnih presledkih priletavale na jezero, smo imeli čas

Slika 1: Rdečevrata gos *Branta ruficollis*, fotografirana na zadrževalniku Medvedce, 3.11.2008 (foto: D. Bordjan)

Figure 1: Red-breasted Goose *Branta ruficollis*, photographed at Medvedce reservoir, 3 Nov 2008 (photo: D. Bordjan)

poiskati oglašajočo se neznanko. Ptica se je neprestano oglašala in v velikih krogih letala nizko nad vodo, kar nam je močno olajšalo iskanje. Kljub pojenjujoči večerni svetlobi smo na ptici razbrali njen značilni vzorec. Glava in vrat sta bila temna z dvema belima lisama. Prva, manjša, je bila takoj za kljunom. Druga, večja, se je začela za očesom, zaokrožila okoli temne lise in se v tanki črti nadaljevala do sredine vratu. Vrat je bil od prsi ločen z belo progjo. Trebuh je bil dvobarven, s temno barvo do sredine, v zadnjem delu pa bel. Peruti so bile spodaj enotno temne, zgoraj pa temne z nejasnimi, tankimi svetlimi progami. Na podlagi opazovanih znakov smo jo določili za rdečevrato gos. Naslednjih 15 min je krožila nad gladino Ptujkega jezera, se pri tem oglašala in se izogibala napadom rumenonogih galebov *Larus michahellis*. Kasneje je odletela v smeri zapornic Ptujkega jezera pri Markovcih in izgubila iz našega vidnega polja.

Naslednji dan, 3.11.2008, sem obiskal zadrževalnik Medvedce, južno od Pragerskega (UTM WM53, SV Slovenija), ki je od Ptujkega jezera oddaljen ca. 18 km proti zahodu. Nekje na polovici severnega dela visokovodnega nasipa sem ob 9.00 h zagledal skupino osmih labodov grbcev *Cygnus olor*, ki so v rahlem loku leteli od glinokopov pri Pragerskem proti zadrževalniku. Naredil sem nekaj posnetkov, labodi pa so v polkrogu odleteli nazaj proti glinokopom in se čez dobro minuto že vračali. Tokrat sem med njimi opazil manjšo temno ptico, za katero sem sprva menil, da gre za kormorana *Phalacrocorax carbo*. Ker se je ponujala lepa priložnost,

da napravim fotografijo kontrastno obarvanih ptic, sem se pripravil na fotografiranje. Šele ko sem naredil drugi posnetek, sem opazil, da fotografiram rdečevrato gos. Naredil sem še nekaj posnetkov (slika 1) in ob tem opazoval, kako so labodi in gos še nekajkrat zaokrožili nad polji severno od zadrževalnika ter nato odleteli v smeri proti SV. Domnevam, da sem opazoval isti osebek kot dan prej na Ptujskem jezeru. Opazovanje je minilo prehitro, da bi lahko na terenu ugotovil starost osebkov. Na fotografijah sem kasneje razbral, da je temna (rdeča) lisa znotraj bele obrobe na vratu velika in s tem njena obroba tanka. Na zgornji strani peruti sta samo dve beli progji, na boku pa tri dobro vidne črne progje. Vsi naštetni znaki so značilni za odrasle osebkove rdečevrate gosi.

Opazovanje na Ptujskem jezeru in zadrževalniku Medvedce je prvo opazovanje rdečevrate gosi v Sloveniji. Podatek je potrdila Nacionalna komisija za redkosti, ki je opazovanje uvrstila v kategorijo A (prostoživeče vrste ptic, na ozemlju države ugotovljene vsaj enkrat po 1.1.1950). Rdečevrata gos je med obema opazovanjema ves čas letala in delovala precej plašno. Pri tem se je družila z divjimi pticami, na njej tudi ni bilo opaznih obročkov, ki bi nakazovali na izvor iz ujetništva. Glede na zabeleženi trend pomikanja prezimujoče populacije proti zahodu (DERELIEV 2006) in porast števila opazovanj iz sosednjih držav (RANNER 1999, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004, RANNER & KHIL 2009, <http://www.birding.hu>) domnevamo, da je šlo za prosto živeč osebek. V času naših opazovanj so

bile rdečevrate gosi zabeležene tudi na Blatnem jezeru ter avstrijski in madžarski strani Nežiderskega jezera (<http://www.club300.at>, <http://www.birding.hu>).

Zahvala: dr. Jeleni Kralj (HR) in dr. Ernstu Albeggerju (AT) se zahvaljujem za posredovane informacije o statusu rdečevrate gosi na Hrvaškem in v Avstriji.

Summary

On 2 Nov 2008, a Red-breasted Goose *Branta ruficollis* was observed at Ptujsko jezero reservoir (UTM WM63, NE Slovenia) while, a day later, presumably the same individual was noted and photographed at Medvedce reservoir (UTM WM53, NE Slovenia). These places are some 18 km apart. The observation is the first record of the Red-breasted Goose's occurrence in Slovenia. It was confirmed by the National Rarities Committee, which placed the observation in Category A (Species recorded in an apparently natural state at least once since 1 Jan 1950). In view of the fact that the bird appeared timid and was not ringed, the author presumes that a naturally occurring individual was at stake, in particular because of the increasing trend of wintering populations moving towards the west and also because of the increasing number of observations made in the neighbouring countries. The article also presents the status of the species in the countries adjacent to Slovenia.

Literatura

- BAUER, K.M. & GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N. (1968): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 2/I. Anseriformes. – Aula Verlag, Wiesbaden.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004): Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife Conservation Series No. 12. – BirdLife International, Cambridge.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2010): Species factsheet: Red-breasted Goose *Branta ruficollis*. – [<http://www.birdlife.org/datazone/species/index.html?action=SpcHTMDetails.asp&sid=387&m=0>], 6/8/2010.
- BOŽIČ, L. (2001): Seznam ugotovljenih ptic Slovenije s pregledom redkih vrst. – Acrocephalus 22 (106/107): 115–120.
- CRAMP, S. (ur.) (1998): The complete birds of the western Palearctic on CD-ROM. – Oxford University Press, Oxford.
- DERELIEV, S.G. (2006): The Red-breasted Goose *Branta ruficollis* in the new millennium: a thriving species or a species on the brink of extinction? str. 619–623 V: BOERE, G.C., GALBRAITH, C.A. & STROUD, D.A. (ur.): Waterbirds around the world. – The Stationery Office, Edinburgh.

- GUZZON, C., TOUT, P. & UTMAR, P. (2005): I censimenti degli uccelli acquatici svernanti nelle zone umide del Friuli Venezia Giulia, anni 1997–2004. – Associazione Studi Ornitologici e Ricerche Ecologiche del Friuli-Venezia Giulia (A.S.T.O.R.E.-FVG). “Centro Stampa” di A. Candito & F. Spanghero Snc, Monfalcone.
- KRALJ, J. (1997): Ornitofauna Hrvatske tijekom posljednjih dvjesto godina. – Larus 46: 1–112.
- LABER, J. & RANNER, A. (1997): Nachweise seltener und bemerkenswerter Vogelarten in Österreich 1991–1995. 2. Bericht der Avifaunistischen Kommission von BirdLife Österreich. – Egretta 40 (1): 1–44.
- LUKAČ, G. (2007): Popis Ptica Hrvatske. – Natura Croatica 16, Suppl. 1: 1–148.
- PETUTSCHNIG, W. & MALLE, G. (2009): Vogelkundliche Beobachtungen aus Kärnten 2008. – Carinthia II 119 (199): 121–148.
- RANNER, A. (1999): Nachweise seltener und bemerkenswerter Vogelarten in Österreich 1996–1998. 3. Bericht der Avifaunistischen Kommission von BirdLife Österreich. – [http://www.khil.net/AFK/_afk3.pdf], 31/8/2010.
- RANNER, A., LABER, J. & BERG, H.–M. (1995): Nachweise seltener und bemerkenswerter Vogelarten in Österreich 1980–1990. 1. Bericht der Avifaunistischen Kommission von BirdLife Österreich. – Egretta 38 (2): 59–98.
- RANNER, A. & KHIL, L. (2009): Nachweise seltener und bemerkenswerter Vogelarten in Österreich 2001–2006. Fünfter Bericht der Avifaunistischen Kommission von BirdLife Österreich. – Egretta 50: 51–75.

Prispelo / Arrived: 4.8.2009

Sprejeto / Accepted: 15.10.2010